

Ti ustanovi sta knjigo s skoraj 500 stranmi in ilustracijami Mihe Hančiča tudi založili.

Gašper Križnik je bil samouk brez šolske izobrazbe in se je sam usposobil in naučil pisati. Zbral je okrog 350 pripovednih enot, ki jih je večino zapisal sam, nekatere pa so mu napisali pripovedovalci, za kar je marsikateremu moral tudi plačati. Zanimiva je starostna struktura pripovedovalcev, ki sega od desetletnega fantiča do starostnikov, med njimi pa so bili vse od vajencev, vojakov, krčmaric do arestantov. Tudi sam je začel zbirati ljudsko blago, deloma zato, da bi kaj dodatno zaslužil, saj je bilo to v drugi polovici 19. stoletja tako rekoč »v modi« tako med šolanimi kot med nešolanimi ljudmi, naročniki pa so tudi plačevali, toda njegov vnuk Janez Križnik je prepričan, da »to ni bil le njegov konjiček, ampak notranja potreba in poslanstvo. Zato je prehodil vse kraje od Kamnika do Celja, od Motnika do Zagorja, pa tudi kraje v Savinjski dolini« (str. 15). Križnik se je vključeval tudi v mednarodno zbirateljsko dogajanje. Bil je v stiku z uglednim zapisovalcem ljud-

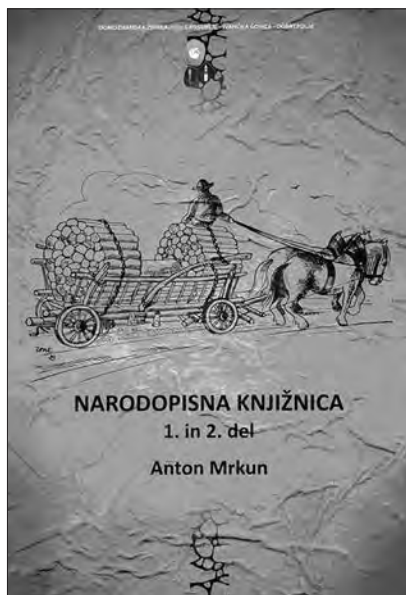
skega izročila Baudouinom de Courtenayjem, pri nas znanem predvsem po raziskovanju Rezije. Okoli leta 1878 mu je v Sankt Peterburg poslal nekaj gradiva in v poročilu o zbiranju zapisal: »Več kot polovico narodnih reči sem izročil Slovenskeji Matici« (str. 16). Gradivo, ki mu ga je poslal, je še danes shranjeno v arhivu v Sankt Peterburgu, kopije pa v Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU. Leta 1874 je sam založil knjižico osmih pravlji in pripovedk z naslovom *Slovenske pripovedke iz Motnika. Nabral in v izvirnem jeziku zapisal Podšavniški*. Natisnili so mu jo v tiskarni Družbe sv. Mohorja v Celovcu. Objavljal pa je tudi v revijah in zbornikih v Zagrebu in v Sloveniji.

Zelo vneto je zbiral tudi za zbiralca slovenskih ljudskih pesmi Karla Štreklja in iz te zapuščine je nastala tudi knjiga *Sveti Coprijan*, omenjeno pa je, da bo mogoče nastala še kakšna iz drugega ohranjenega gradiva.

Veliko pravlji in pripovedk pripoveduje o grajskem življenju, zakletih grajskih gospodičnah, ki jih po navadi reši najmlajši od treh sinov kakšnega

graščaka ali celo kmeta, o zakletih gradovih in deželah, veliko pa je tudi motivov, ki jih v ljudskem pripovedništvu redko srečamo. Takšna je npr. pravljica št. 11 o kralju, ki je imel dvanajst hčera in dvanajst sinov, a le dvanajst graščin, zato jih je prisilil, razen najstarejših dveh, da so se poročili med seboj – in zato so vsi okamneli.

Pretresljive so tudi besede dekleta: »Ko sem bila stara osem let, so me bili ravbarji ukradli, in zdaj je od tega že štiri leta in me vsak dan štiriindvajset ravbarjev nuca.« Zato Monika Kropelj Telban v spremni besedi piše: »Od drugih zapisov tistega časa loči Križnikove pravljice in povedke tudi njihova izjemna vsebinska raznolikost ter bogastvo motivike, simbolike in metaforike. Kreativnost in fantazija pogosto presejata pripovedno izročilo, ki so ga zapisali drugi zapisovalci tistega časa. Milko Matičetov meni, da je Gašper Križnik ohranil živo ljudsko pravljico za odrasle z vsemi možnimi epizodami, ki so jih šolani zbiralci zaradi nekakšnih pedagoško-moralnih načel na široko obšli, nekateri pa jih menda niti slišali niso« (str. 18).

ANTON MRKUN: Narodopisna knjižnica.

Mestna knjižnica (Domoznanska zbirka občin Grosuplje, Ivančna gorica, Dobropolje), Grosuplje, 2013, 260 str.

LJUBIČ TONE: Narodopisna knjižnica.

Mestna knjižnica (Domoznanska zbirka občin Grosuplje, Ivančna gorica, Dobropolje), Grosuplje, 2017, 262 str.

»Slovenci imamo mnogo narodnega blaga. Imamo kmečko arhitekturo, narodne noše, vezenine, plastiko, ljudsko slikarstvo, domačo umetnostno obrt, krasno narodno pesem in njene melodije, pripovedno blago in mnogotere druge stvari, ki jih drugi narodi nimajo.« To so bile uvodne besede v knjigi,

pravzaprav uvod v zbirko, ki jo je pred 77 leti zasnoval in izdal Anton Mrkun, duhovnik, zgodovinar in narodopisec. Uredništvo Domoznanske zbirke občin Grosuplje, Ivančna gorica, Dobropolje pa se je odločilo, da Markunovo zbirko znova izda in tako približa bralcem. Leta 2013 je izšla prva knjiga s ponati-

* Katarina Šrimpf Vendramin, dr. etnologije, znanstvena sodelavka, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje; katarina.srimpf@zrc-sazu.si.

som zvezkov *Etnografije velikolaškega okraja oz. Narodopisne knjižnice*, kot je bila zbirka pozneje poimenovana. Že besede, ki sem jih zapisala na začetku, pa dejansko razkrivajo vsebino dveh knjig, ki prinašata skrbno izbrano etnografsko gradivo o mnogih plasteh življenja v prvi polovici 20. stoletja na območju nekdanjega velikolaškega okraja.

Prva knjiga Antona Mrkuna, ki je bila prvič izdana leta 1943, v ponatisu pa leta 2013, v uvodnem delu najprej prinaša predstavitev prostora, ki zajema katastrske in demografske podatke, predstavitev naravnih značilnosti ter zgodovinski oris krajev v občini Videm - Dobropolje, Velike Lašče in vasi iz katastrske občine Velike Lipljene. Največji doprinos pa je etnografsko gradivo o gospodarskem življenju teh krajev, saj knjiga vsebuje ponatis prvih dveh zvezkov s tematiko kmetijstva ter obrti in trgovine. Mrkun, duhovnik, ki se je zanimal tudi za narodopisje, redno sodeloval z Etnografskim muzejem in objavljaj v tedanjem *Etnologu*, je v prvem zvezku popisal in opisal različne vidike poljedelstva, sadjarstva, goz-

darstva, nabiranja zdravilnih in drugih rastlin, živinoreje in lova. Dotaknil se je tako načinov obdelave polj, sadnega drevja, orodij kot tudi šeg in navad pri živinoreji. Pri tej opiše vse panoge od prašičjereje, ovčereje, kozjereje, perutninarstva, zajčjereje do čebelarstva. Še posebej skrben pa je bil pri pripravi poglavja o lovu, kjer je izčrpno opisal lokalno zanimivost – poljši lov. Na koncu tega dela izvemo še nekaj o prometu z vprežno živino, v sklepnem delu pa predstavi oblike kmetijskega združništva na obravnavanem območju. Drugi del knjige prinaša ponatis drugega zvezka z naslovom *Obrti in trgovina velikolaškega okraja*. Mrkun je v tem zvezku pripravil pregledno predstavitev obrti in trgovskih dejavnosti. Opisal je 40 obrtnih dejavnosti (ter 15 različnih oblik in zvrsti trgovanja – tako tistih, ki so bile v teh krajih prisotne v 30. letih 20. stoletja, kot tudi takšnih, ki so jih do takrat že opustili, npr. trgovanje s soljo, železarski obrat). Za začetek je podrobno opisal platnarstvo, nato pa še druge bolj znane (mizarstvo, sodarstvo, delo krojačev, šivilj, krznarjev) ali manj razširjene obrti (obešalnikarji, avbarice, krtačarji, smolarji, pepelarji) in take, ki so bile že bližje industrijski proizvodnji (npr. stolarne, industrija igrač). V nadaljevanju je predstavljena trgovska dejavnost območja – od opisa nastanka prve trgovine z mešanim blagom, krošnjarenja Kočvarjev in Belokranjcev, kupčevanja z živino in pridelki ter lesne trgovine do trgovine z gozdnimi sadeži in zelišči.

Druga knjiga, izdana leta 2017, prinaša ponatis tretjega in četrtega zvezka *Narodopisne knjižnice*, ki ju je pripravil Mrkunov sodelavec, učitelj, ljubiteljski etnograf, publicist in ilustrator Tone Ljubič. V prvem delu te knjige je ponatis zvezka z naslovom *Ljudske pripovedke iz Dobropolj*. V njem je Ljubič objavil 22 pripovedi, med nji-

mi pravljice, povedke, šaljive zgodbe in legende. Cilj njegove objave je bil v knjigi zbrati pripovedi, ki so najbolj razširjene med Dobropoljci, in jih prirediti tako, da bi se prijetno brale. Čeprav je bil zavoľjo tega deležen nekaj kritik strokovne javnosti, pa Ljubiceva zbirka pripovedi korektno in pregledno predstavlja dobropoljsko pripovedno izročilo, ki danes ni več živo.

Drugi zvezek, ki ga je pripravil Ljubič, pa je *Ljudska umetnost v Dobropoljah*. V njem popiše in predstavi različne izdelke, na katerih je mogoče videti krasilne elemente. Tako lahko beremo o belih in barvnih vezeninah na oblačilih in hišnem tekstilu, o posebnih »peccivih«, kot so npr. golobice, poprtnik, lect, o velikonočnih pisankah, rezbarskih izdelkih, panjskih končnicah ter o zunanjih in notranjih krasilnih elementih stavb in bivanjskih prostorov. Še posebej pa je zanimiv razdelek o pustnih opravah, ki je hkrati tudi prvo objavljeno besedilo o dobropoljskih mačkarah.

Knjigi pa nista bogati samo zaradi opisanih tem, ampak tudi zaradi drobcev drugih informacij, ki jih avtorja podajata med opisi in predstavitvami posameznih tem – npr. o medsosedski pomoči, družbeni vlogi jajčaric, verovanjih, šegah in navadah. Čeprav so Mrkuna in Ljubice pri zbiranju vodili predvsem motivi »reševanja pred pozabo«, pa ima danes gradivo, ki je bilo znova objavljeno v predstavljenih dveh knjigah, pomembno dokumentarno vrednost, saj odstira mnoge plasti življenja ljudi v času med obema svetovnjima vojnoma na območju nekdanjega velikolaškega okraja. Knjigi sta zanimivi tako za laično kot tudi strokovno javnost, predvsem za tiste, ki se ukvarjajo s katero od bogatega nabora zajetih tematik. Vsekakor pa sta to ponatisa, ki ju je zaradi obilja raznovrstnih informacij vredno vzeti v roke.